

TLAČOVÁ SPRÁVA

V Bratislave 25.07.2023

Reforma opatrovníctva na Slovensku v nedohľadne - výzva politickým stranám

PREDSTAVTE SI...

...že by sa celý váš život odohrával len medzi múrmi celoročného zariadenia sociálnych služieb, kdesi mimo na periférii. Alebo doma, doma a zase len doma. Zakázali by vám vídať sa s priateľmi, žiť s partnerom, ktorého milujete, obliekať sa podľa svojho vkusu... Peniaze, ktoré ste si krvopotne šetrili, by vám nedovolili použiť, a možno by ich aj pokojne minuli, bez vášho vedomia. Nesmiete ísť na zmrzlinu, surfovať po internete, večierka je povinne o 19:00. Pýtate sa, prečo by vám mal niekto brániť žiť ako iní ľudia? Možno by vás nepovažovali za normálnych. Presne to sa deje ľuďom na Slovensku, ktorí sú obmedzení v spôsobilosti na právne úkony.

Ako funguje systém opatrovníctva na Slovensku?

Na Slovensku dlhé desiatky rokov existoval jediný právny nástroj ochrany ľudí s mentálnym postihnutím, resp. s problémami v oblasti duševného zdravia, a tým bolo **pozbavenie spôsobilosti na právne úkony**. Cieľom bolo ochrániť tieto osoby a ich majetkové práva – napríklad, aby neuzavreli nevýhodné zmluvy. Taký človek však v praxi nemohol o sebe rozhodovať, bol izolovaný a strácal svoju identitu.

V Dohovore OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý Slovenská republika ratifikovala v roku 2010, sa štáty zaviazali **neklásť dôraz na odobratie spôsobilosti na právne úkony**, ale na **poskytovanie nevyhnutnej podpory** osobám so zdravotným postihnutím. Podľa Dohovoru ľudia so zdravotným postihnutím musia mať „**právnu spôsobilosť na rovnakom základe ako iní ľudia**“.

Od 1. júla 2016 preto na Slovensku vstúpil do platnosti Civilný mimosporový poriadok, podľa ktorého už nie je možné pozbaviť človeka spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu, môže byť iba **obmedzený v spôsobilosti na právne úkony**. Súd vtedy určí, v ktorých právnych úkonoch danú osobu obmedzuje a ustanoví jej opatrovníka. Ten preberá zodpovednosť za určené právne úkony opatrovanca.

Štatistiky, koľko ľudí je na Slovensku pozbavených spôsobilosti na právne úkony a koľko ľudí má obmedzenie v spôsobilosti, dlho neexistovali. Preto v roku 2016, hneď po vzniku Úradu komisára pre osoby so zdravotným postihnutím (ÚKOZP) komisárka Zuzana Stavrovská urobila prieskum – vyžiadala si údaje z jednotlivých súdov. K 30. 6. 2016 žilo na Slovensku 16 816 ľudí, ktorí boli (z minulosti) pozbavení spôsobilosti na právne úkony a 1100 ľudí, ktorí boli obmedzení v spôsobilosti na právne úkony. Tento údaj sa však ani naďalej komplexne

nesleduje. Ministerstvo spravodlivosti SR eviduje len štatistiky aktuálne vydaných súdnych rozhodnutí za dané obdobie kalendárneho roka.

„Hoci obmedzenie spôsobilosti na právne úkony je už miernejší právny nástroj ochrany ako pozbavenie spôsobilosti, v praxi je nadužívaný, pretože je jediný,“ upozorňuje komisárka Zuzana Stavrovská. Zo skúseností ÚKOZP vyplýva, že sudy často naďalej obmedzujú ľudí v takom množstve právnych úkonov, že de facto sú úplne pozbavení spôsobilosti na právne úkony. Stretli sme sa aj s rozsudkom s výrokom: „Súd obmedzuje účastníka konania v celom rozsahu“. Komisárka poukazuje aj na prípady zneužívania postavenia opatrovníkov: **„Vlani sme riešili prípad, keď bol pán s mentálnym postihnutím klientom zariadenia sociálnych služieb a jeho opatrovníkom bol jeho bratranec, ktorý mu dával „na prídel“ 50 Eur mesačne, pritom išlo o peniaze z dôchodku opatrovanca. Aj človek obmedzený v spôsobilosti na právne úkony má mať právo užívať svoj majetok. Tento pán by si bol rád kúpil počítač alebo televízor, ale z týchto „prídelov“ nemal možnosť, bol úplne odkázaný na to, či mu jeho peniaze opatrovník odovzdá, ako rozhodne, či má právo kúpiť si tieto veci.“**

„S takýmito ľuďmi sa stále automaticky zaobchádza inak ako s ostatnými ľuďmi a berie sa im možnosť zúčastniť sa väčšiny životných aktivít, hoci tieto aktivity nie sú právnymi úkonmi. Jednoznačne v týchto prípadoch dochádza k ich diskriminácii. Nemôžu sa v ničom sami rozhodnúť, hoci majú svoj názor, nikto sa ich naň nepýta, nepovažujú sa za plnohodnotných členov našej spoločnosti,“ upozorňuje riaditeľka Republikovej centrály Združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR (ZPMP v SR) Iveta Mišová.

Ako je to vo svete a Európe?

V uplynulých desiatich rokoch sa v zahraničí postupne upúšťa od obmedzovania spôsobilosti na právne úkony a zavádza sa model tzv. **podporovaného rozhodovania**. Právo na rozhodovanie sa vtedy neprenáša na iné osoby, ale daná osoba má svoj okruh poradcov (blízkych ľudí – členov rodiny, priateľov...), ktorých úlohou je zistiť vôľu podporovanej osoby a ochrániť ju pred podvodníkmi. O takomto podporcovi nemusí rozhodnúť súd. Súdne konanie nie je potrebné ani na zmenu podporcu, ako je to v prípade obmedzenia spôsobilosti na právne úkony - napríklad v konaniach o zmene opatrovníka či o navrátení spôsobilosti na právne úkony – čo je často dlhodobý a náročný proces.

V uplynulom období došlo k veľkej zmene napríklad v **Rakúsku**. Inšpirujúca je aj nová koncepcia podporovaného rozhodovania v **Španielsku** z roku 2021, kde už dokonca vôbec nie je možné obmedzenie spôsobilosti na právne úkony – a majú len systém podporovaného rozhodovania. Podporované rozhodovanie zaviedla už aj **Česká republika** v Občianskom zákonníku účinnom od 1 januára 2014.

Prečo Slovenská republika ešte nemá podporované rozhodovanie?

Na potrebu **opatrovníckej reformy, ktorá by do slovenskej legislatívy zaviedla aj právny nástroj podporovaného rozhodovania**, upozorňujú odborníci už od roku 2010. Právni experti, komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím Zuzana Stavrovská, odborníci pre problematiku ľudských práv Maroš Matiaško a Ján Fiala, Iveta Mišová zo ZPMP v SR, Branislav Mamojka z Národnej rady občanov so zdravotným postihnutím v SR (NROZP)

v spolupráci s odborníkmi z MS SR a MPSVR SR sa stretali na pôde ZPMP v SR a pripravili návrh tzv. reformy opatrovníctva.

Na Ministerstve spravodlivosti SR neskôr vznikla pracovná skupina, ktorá mala za úlohu pripraviť návrh na ochranu zraniteľných osôb na Slovensku. **„K tomu, že na rokovanie vlády SR bude predložený materiál, ktorý bude riešiť problematiku reformy opatrovníctva dospelých v Slovenskej republike, sa zaviazala vláda SR v Národnom programe rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2021 – 2030. Na ministerstve spravodlivosti je už pripravené aj legislatívne znenie,“** upozorňuje predseda NROZP v SR Branislav Mamojka.

Legislatívny návrh počíta s tým, že **podporované rozhodovanie bude mať vždy prednosť pred rozhodnutím súdu o obmedzení spôsobilosti na právne úkony.** Človek s ťažkosťami pri rozhodovaní bude mať právo pred svojím rozhodnutím dostať oficiálnu, právne uznanú podporu, poradenstvo od osoby, ktorú si vyberie. **„Zabráňme stigmatizácii človeka s mentálnym postihnutím alebo s problémami v oblasti duševného zdravia, že pre ich zdravotné postihnutie automaticky nie sú schopní rozhodovať sa,“** vyzýva Zuzana Stavrovská. Legislatívny návrh počíta aj s tým, že naďalej bude existovať aj krajná možnosť, akou je **obmedzenie spôsobilosti na právne úkony**, ale **nebude to jediný právny nástroj ochrany.**

K predloženiu materiálu na rokovanie vlády SR však doteraz nedošlo - a to napriek tomu, že za 13 rokov to deklarovalo vôľu riešiť spolu 6 ministrov a ministeriek spravodlivosti SR. **„Vyzývame preto politické strany kandidujúce v parlamentných voľbách 2023, aby sa k tejto téme prihlásili a venovali sa jej,“** apeluje komisárka Stavrovská.

„Žiadame budúcu ministerku alebo ministra spravodlivosti SR, aby urýchlili dokončovacie práce na tejto legislatívnej zmene. Veríme, že si túto tému politici a političky zoberú k srdcu a nenechajú ľudí s mentálnym postihnutím a ľudí s problémami v oblasti duševného zdravia naďalej na okraji záujmu a na okraji spoločnosti,“ uzatvára Iveta Mišová.

Elena Koritšánska

hovorkyňa

Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím

+ 421 907 732 923

elena.koritsanska@komisar.sk; media@komisar.sk

www.komisar.sk;

fb.com/komisar.sk

instagram.com/komisar_zp